

I LOVE VOY

LEKKER

Renée
SPRONKEN

3BBK SCHILDERKUNST

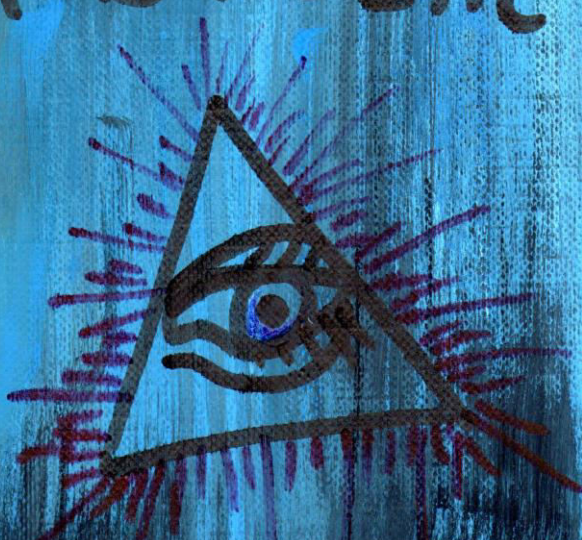
CALL ME
07-21984

In THE PICTURE
A story ABOUT VOYEURISM

PROMOTOR:
Bert van den BUSSCHE

Copromotor
Robin Vermeersch

In the Picture

A story about voyeurism

Van pathologie tot entertainment industrie	6
Olympia en de webcam	9
De lens vergroot	21
De virtuele jachtvelden	24
Bronnen	31

Van pathologie tot entertainmentindustrie

Als ik de term 'voyeurisme' in google opzoek krijg ik welteverstaan 2.360.000 hits. Als ik hier doorheen scan krijg ik definities, rechtszaken, sekssites en online advocaten, maar er zijn ook zoekresultaten zoals reality tv-shows en verwijzingen naar youtube. Deze cultivering van voyeurisme door de entertainment industrie en social media vind ik kenmerkend voor de 21ste eeuw. Waar voyeurisme vroeger vaak als een seksuele en psychologische aandoening werd afgeschilderd, adverteert de New York Times nu met 'voyeurisme voor de hele familie'. Voyeurisme is een guilty pleasure en kan door iedereen worden bevredigd met een computer of tv.

De voyeur maakt door de eeuwen heen gebruik van verschillende platformen om zijn verlangens te bevredigen. Niet langer is de voyeur het klassieke personage dat door het sleutelgat tuurt in een hotelgang. Met de groei in technologie zijn er tal van manieren om anoniem te genieten van andermans 'privéleven' en hiermee groeit ook de sociale acceptatie ervoor.

Tot de 19de eeuw bevredigd de voyeur zijn verlangens met het kijken naar weerloze personages in schilderijen. In de 20ste eeuw verschuilt de anonieme voyeur zich in de cinema, zijn ogen dwalen in het donker over het schouwspel. En in de 21ste eeuw vervangt het internet deze rol voor de 'genietende kijker'. Big Brother, Jersey Shore en voyeurlounge.com zijn enkele voorbeelden, hier kan men vanuit een veilige omgeving de onbeschermd levens van anderen in zich opnemen en zo de onuitputtelijke lust naar informatie bevredigen.

Zo heb je op internet tal van live webcams, deze cams zijn geplaatst op publieke plaatsen en etablissementen. De bezoeker van een live webcamsite kan online het live camera materiaal bekijken en ziet wat er gaande is op een bepaalde plaats. Nu kan iemand dus via de cam zien of het te druk is in zijn favoriete restaurant, of dat er niet voldoende sneeuw ligt op de skipiste. Aan de hand hiervan kan worden beoordeeld of de situatie wel waardig genoeg is om het huis te verlaten.

Het mooie aan een webcam is dat het niet gestaged is, mensen hebben vaak helemaal niet door dat ze gefilmd worden en gedragen zich daarom als zichzelf.

Het is geen gladde presentatie zoals op tv, je kijkt domweg mee naar wat er op een vrijwillige plek gebeurt. "De webcam is geen televisie, televisie hunkert naar nieuws en sensatie. Nieuws is wat afwijkt van het alledaagse leven, de webcam viert dan ook vaak een onbekende vertrouwdheid." [1] Dit is ook waarom reality tv-shows een groot succes zijn, zij spelen in op de fijne grens tussen realiteit en toneel. Zo is Big Brother een mooie combinatie van vertrouwdheid, sensatie maar tevens ook acteerspel en montage trucage.

De webcam lijkt dan wel de alledaagse realiteit weergeven, maar er is een verschil tussen kijken via een cam en de realiteit. Bij een webcam geven media en techniek ons beeld vorm. Het radicaliseert het genot van het kijken en de afstand hiervan. Met een webcam bekijk je mensen langer en grondiger dan in het echte leven. "We kijken naar elkaar, overal waar we kunnen, maar we kijken uit onze ooghoeken. Als onze blikken elkaar per ongeluk kruisen schieten ze op oneindig. Dat is een kwestie van visuele beleefdheid." [2]

[1] Kamphof, Iedereen voyeur, kijken en bekeken worden in de 21ste eeuw, 2013:72

[2] Kamphof, Iedereen voyeur, kijken en bekeken worden in de 21ste eeuw, 2013:66

De moderne media heeft voor deze verruiming van het begrip 'voyeurisme' gezorgd, waarin kijken en bekeken worden geen schaamte is maar een constante bron van entertainment. Vaak worden deze reality tv-programma's haast bekroond met de titel voyeuristisch te zijn, terwijl de mensen op tv ervan bewust zijn dat ze bekeken worden.

Clay Calvert, een geleerde gespecialiseerd in massa communicatie, bestempelt deze vorm als 'mediated voyeurism' waarin seksuele connotaties niet de hoofdrol spelen, maar eerder een bijproduct zijn van het verlangen naar de massaconsumptie en informatie. Dit gaat natuurlijk ten koste van de privacy. Zo schreef Calvert in 2000: "Het is een middel om kennis te proberen krijgen over anderen, of het stimuleren van iemands eigenwaarde door het bespotten van anderen" [3]

Een onderzoek naar het gedrag van studenten op Facebook aan de universiteit van North Carolina toonde dat een groot gedeelte van de activiteit was geënt om profielen met vrienden te bekijken en te veroordelen. Facebook was dus als het ware een grote roddel faciliteit. [4]

"Het is een typisch 21ste-eeuws verschijnsel om een beperkte categorie van pathologisch voyeurisme te hebben en een relatief ruime categorie van geaccepteerd voyeurisme." [5] Dit is een groot contrast met de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw. Toen werd voyeurisme gezien als een psychische aandoening die zijn wortels had in de jeugdervaringen van de persoon in kwestie. Vaak was de thuissituatie geen slechte, maar waren het de kleine dingen, sensaties en angsten, die later tot een obsessie konden uitgroeien. Zoals het zien omkleden van je ouders. Voyeurisme werd gelinkt aan crimineel en seksueel gedrag dat ontsprong uit de lust van het kijken. Pas in de jaren tachtig konden verschillende defecten worden vastgesteld in het centrale zenuwstelsel bij de voyeurs in kwestie. Deze onderzoeken bewezen dat het een biologische, genetische aandoening is en dus niet een die zijn wortels vindt in een normatieve opvoeding.

Maar volgens cultuurfilosofen kan wel het verlangen om zien en gezien worden dat onze samenleving domineert, verklaard worden vanuit onze jeugd. We leven in een narcistische cultuur waarin we constant de bevestiging van anderen nodig hebben. Volgens de filosoof Lyotard huizen deze verlangens al in onze jeugd, net zoals kinderen vragen wij constant om aandacht en goedkeuring. Lyotard beweert tevens dat de mens altijd kind blijft, dus misschien nemen we deze kinderlijke trekken wel mee in ons 'volwassen' leven?

De psychoanalyticus Jaques Lacan haalt ook de eerste levensjaren van de mens aan als leerperiode. In deze fase van ons leven leren we hoe we hoe we ons zelf moeten bekijken. Hierbij is een object van levensbelang: de spiegel. De spiegel is het object bij uitstek waarin de betekenis van het bekijken en bekeken worden samenkomen. In de eerste levensfase leert men zichzelf te herkennen in het reflectieve glas. Dit zelfbeeld is later belangrijk, want hierin schuilt zelfvertrouwen en zelfkennis. Dit zelfbeeld zorgt voor de presentatie naar de buitenwereld en vormt een contributie voor het gezien worden.

We bestaan niet alleen in onze privésfeer voor de spiegel, maar overal waar ogen ons zien. Altijd zijn we onderhevig aan de blik van anderen en dat maakt ons er erg gevoelig voor.

[3] Calvert, *Voyeur Nation: Media, Privacy, and Peering in Modern Culture*, 2000:2

[4] Bumgarner, 'You have been poked: exploring the uses and gratifications of Facebook among emerging adults', 2007. Laatst geraadpleegd op 2 november 2013 op <http://journals.uic.edu/ojs/index.php/fm/article/view/2026/1897#1a>

[5] Metz, *Voyeur Nation? Changing definitions of voyeurism, 1950-2004*, 2004: 127

Olympia en de webcam

Onze samenleving verzorgt al lange tijd de blik van de medemens en speelt in op het fenomeen van bekijken en bekeken worden. Dit komt tot uiting in tal van disciplines zoals schilderkunst, boeken, foto's en tijdschriften. Het begrip voyeurisme kon dus niet alleen begrepen worden door naar de patiënten te kijken, maar ook in de samenleving waarin deze opgroeien, verklaart Ian Gregory in 1968. [6]

En in de patriarchale samenleving, die ook nog steeds onze huidige wereld domineert, werd er vooral veel aandacht besteed aan de blik van de man.

Zo zien we in oude mythologieën vele voorbeelden van de mannelijke voyeuristische drang, zo bespiedde de Romeinse koningszoon Tarquinius de echtgenotes van zijn mannen, om te zien of ze zich kuis genoeg gedroegen. Hij was alleen onder de indruk van Lucretia die zich gedroeg als een respectvolle Romeinse vrouw en alleen in haar bed ligt. Vervolgens ging hij bij haar langs om met haar te slapen, ze weigerde. Tarquinius was zo gekrenkt dat hij haar dreigde te vermoorden en vervolgens een dode slaaf bij haar in bed te leggen, dan was haar kuisse eer voorgoed bezoedeld. Bang voor haar reputatie gaf Lucretia toe en pleegde later zelfmoord.

Ambrosius Benson, 'Dood van Lucretia', jaar onbekend

De Italiaanse schilder Ambrosius Benson (1500-1550) verbeeldde deze choquerende gebeurtenis als een soort van stripverhaal. We zien Tarquinius door het slaapkamer raam van Lucretia loeren, vervolgens de verkrachtingsscene en uiteindelijk haar noodlottige eind. Dit alles binnen een vertrek waarin de toeschouwer onopgemerkt het schouwspel in zich op kan nemen, in dit schilderij wordt ook de waarnemer een voyeur.

Benson wekt niet alleen onze aandacht met de activiteiten die op de achtergrond plaats vinden, maar ook zeker met Lucretia die halfnaakt op de voorgrond zit. Ze is een lustobject dat zich binnen de privé sfeer van haar vertrek aan je openbaard. Ook tegenwoordig spelen nog steeds tal van media in op de blik van de toeschouwer en de intimiteit van de privéomgeving.

De porno-industrie is hier een goed voorbeeld van. Hoeveel pop-ups zie je wel niet van eenzame, welwillende vrouwen die willen chatten met je. De meeste zijn toevallig alleen thuis en lokken voornamelijk mannen met hun sexy profielfoto en openingzin. Vervolgens openen ze hun webcam en zijn deze lustobjecten te zien in het comfort van hun privéomgeving. Ze liggen op de bank of bed soms zien we zelfs even een huisdier voorbij flitsen, oost west thuis best.

[6] Metzl, Voyeur Nation? Changing definitions of voyeurism, 1950-2004, 2004: 129

Porno wordt hierdoor een meer en meer alledaags fenomeen, het internet stikt ervan. De webcam-seks industrie, waarin vrouwen vanuit hun privé-omgeving seksuele acts uitvoeren, is erg lucratief.

Wie geld wil verdienen installeert een webcam, er zijn immers voyeurs genoeg die hun ogen grondig de kost geven bij het zien van pornotaferelen. Deze webcam taferelen zijn gestaged, maar als tiener meisjes hun webcam aanzetten in hun kamer schuilt er toch misschien meer werkelijkheid achter dan we op het eerste ogenblik denken.

De blik van een ander veroordeelt in het echte leven, maar ook via een webcam, zo is het meisje achter de webcam niet meer dan een seksuele lust en de mannelijke kijker een ordinaire voyeur. En het is pas op het punt dat de vader van het meisje binnen stormt en haar ziet in deze seksuele pose voor een cam, dat het meisje beseft wat ze aan het doen is. “Die schaamte zorgt ervoor dat ik mezelf zie”, dit verduidelijkt Jean Paul Sartre met een situatieschets. [7]

Jean Paul Sartre beschrijft in zijn werk ‘Het zijn en het niets’ de schaamte, die een man ervaart terwijl hij door het sleutelgat van een hotelkamer gluurt en vervolgens wordt betrappt. Die schaamte heeft niet alleen betrekking op zijn voyeuristisch gedrag, maar vooral omdat hij geen controle meer heeft over hoe de andere hem ziet, hij wordt nu bestempeld als voyeur en niets kan hem van deze beschuldiging redden. “Het is de schaamte die me de blik van de ander onthult en mijzelf aan het eindpunt van die blik” [8], aldus Sartre.

Ons gluurbedrag is geen vanzelfsprekende handeling, maar we kunnen het niet laten om verleid te worden en er ons massaal aan over te geven. Dit fenomeen werd duidelijk in het tv-programma ‘Big Brother’, waarin mensen de levens, escapades en intieme details vanaf de bank volgden. Dit programma was het onderwerp van veel discussie, dit maal keek niet één persoon door het sleutelgat, maar duizenden mensen. Bij dit collectief voyeurisme verviel ook deels de schaamte, men was niet gegeneerd om betrappt te worden. Omdat het sociaal geaccepteerd was en ook niet helemaal dezelfde context had als gluren door een sleutelgat, daar het een combinatie was van toneel, realiteit en vrijwilligheid.

Het voyeuristische verlangen had voor de komst van tv en massamedia het platform van de schilderkunst. Dit wil echter niet zeggen dat er geen taboes en schaamtegevoelens waren, in tegendeel.

Het vrouwelijk naakt was al zeker een gevoelig onderwerp. Het vrouwelijk naakt moest goddelijk zijn zoals in de geprezen mythes, niet echt en reëel. Tegenwoordig hunkeren we naar juist naar ‘realiteit’. De vrouwen voor de webcam laten er dan ook geen gras over groeien, ze spreiden schaamteloos hun benen en pronken met wat de natuur hun geschonken heeft.

In de 19de eeuw krijgt de kunstcriticus John Ruskin de schrik van zijn leven als hij voor het eerst het ontblote lichaam van zijn vrouw ziet en ontdekt dat het niets lijkt op de mythische vrouwelijke lichamen uit de salons. Deze vrouwen zijn wit als marmer en hebben geen haar of oneffenheden, ontgoocheld en impotent verlaat Ruskin dan ook zijn vrouw tijdens de huwelijksnacht.

Met deze taboe voor het ‘echte’ vrouwelijke lichaam is het dan ook geen wonder dat Rembrandt met zijn ‘Susanna en de ouderlingen’ voor aardig wat opschudding zorgde.

[7] Kamphof, Iedereen voyeur, kijken en bekeken worden in de 21ste eeuw, 2013:98

Het verhaal van de badende Susanna werd een zeer geliefd onderwerp voor schilders, want nu kregen ze de kans om het vrouwelijk naakt af te beelden. Net als een voyeur wil gluren naar het geslacht dat normaal verborgen blijft, wil de schilder dit ook. Rembrandt interpreteerde de situatie op zijn eigen manier.

Rembrandt van Rijn, 'Susanna en de ouderlingen', ca. 1634

In het Bijbelverhaal Daniël wordt er een grafische beschrijving gegeven over hoe twee ouderlingen de vrouw Susanna bespieden, die in de privacy van haar tuin een bad neemt. Uiteindelijk nadat de Joodse ouderen hun ogen een tijd de kost hadden gegeven besloten ze Susanna te onderwerpen aan hun perverse gedachtes. Als ze niet instemde, zouden ze haar beschuldigen van overspel, een misdrijf waar in die tijd de doodstraf op stond. De kuis Susanna stierf liever dan een zonde begaan in de ogen van god. In de rechtbank had een vrouw niet het recht om haarzelf te verdedigen, dus haar doodsvonniss was snel getekend.

Vlak voor haar executie stuurt god woord aan Daniël om haar te redden, hij organiseert een kruisverhoor waarin de twee aanklagers los van elkaar vraagt onder wat voor een boom ze Susanna hadden betrappt met de jonge man, beiden vertellen een ander verhaal. Susanna wordt met dit bewijs onschuldig verklaard en in haar plaats worden de twee ouderlingen geëxecuteerd.

Rembrandt beeld Susanna af als een vrouw van vlees en bloed, ineengedoken drukt ze een linnen doek tegen haar geslacht. Ze voelt zicht bekeken en wilt zich zelf beschermen tegen de priemende ogen van de voyeur. In haar ogen lezen we een onrust en angst, bijna voelen we ons schuldig omdat ook wij haar bekijken.

Er vind een soort van vervanging plaats van schilder en voyeur, hij wil de werkelijkheid weergeven en ook alle verborgen aspecten daarvan. De ouderlingen waren een personificatie van de schildersambacht, beiden waren ze verzot op het schone vrouwelijke naakt. Als je goed kijkt zie je de ouderling verscholen in de bosjes, dit schilderij rakelt een interessante paradox op, want wie bespied Susanna de ouderling of wij de anonieme voyeur in het museum?

Rembrandt wilde het leven betrappen in haar realiteit en alle prikkelingen die daarbij horen. Suzanna is een vrouw die echte emotie toont, ze voelt zich werkelijk bekeken en hierdoor bedreigd. Niet zoals in de idealistische vrouwen in de salons die alles melodramatisch en passief ondergaan.

Ten aanzien van het naakt ontstaan er twee kampen: de realisten en de idealisten. De zieners, of idealisten wilden de wereld laten zien zoals deze zou moeten zijn. En de voyeurs wilden de wereld weergeven zoals deze is.

Beiden partijen gebruikten het naakt, maar op een andere manier. In dit iconische schilderij van Delacroix gaat de ontboezemde vrouw het volk voor, hier heeft het naakt de symbolische betekenis van vrijheid. Dit naakt is te monumentaal om te erotiseren, door het volmaakte, geïdealiseerde karakter van de vrouw is het niet vatbaar voor begeerte.

Eugène Delacroix, 'Vrijheid leidt het volk', 1830

“Het realisme vist in troebeler water. Want het schone naakt moge behagen, het echte naakt windt op.” [8] En naakt wordt niet veel realistischer dan als het onopgemerkt wordt begluurd, dat maakt het veel erotischer en intenser. Zelfs al is het een alledaagse handeling, zoals bij ‘Bathsheba en de brief van koning David’ van wederom Rembrandt van Rijn.

*Rembrandt van Rijn, 'Bathsheba met de brief van koning David',
1654*

Vooraf wat men verbergt en niet hoort te zien zorgt voor opwinding. De verborgenheid zorgt voor een grotere spanning dan een monumentaal naakt, een naakt waar niemand meer van op kijkt. Maar ook erg belangrijk is de omgeving waarin het naakt tot stand komt, als deze preuts is zal het naakt een veel grotere impact hebben. Exhibitionisten kiezen voor een openbare omgeving, waarin het naakte lichaam een regelrecht schandaal is. Maar de voyeur kiest voor een privéomgeving die hij infiltreert en zo zelf schandaliseert door te kijken in de eerste plaats.

Zowel het voyeurisme en exhibitionisme hebben stimulatie van buitenaf nodig. Ze zoeken niet naar instemming, maar naar een object dat men kan begluren of choqueren. De Exhibitionist heeft de schrik van de voorbijganger nodig en de voyeur de nietsvermoedendheid van zijn slachtoffer. Beiden breken hierbij met de wet en sociale conventies.

[8] Ger Groot, 'Susanna en de verstolen blik: voyeurisme en schilderkunst', 2003. Laatst geraadpleegd op 11 november 2013 op http://venus.clubs.nl/nieuws/detail/27414_susanna-en-de-verstolen-blikvoyeurisme-en-schilderkunst

In de schilderkunst draait alles om het intensieve kijken. De kunst geeft toe aan deze menselijke eigenschap door af te beelden wat een voyeur wil zien: naakt, intieme situaties. Een kunstenaar wilt een wereld scheppen die nog nooit eerder is getoond en het erotische aspect laat zich zelden zien in het dagelijkse leven. De mens hunkert naar de visuele uitbeelding van deze situaties, zo ook bij 'Big brother' dat pas echt een succes werd toen de eerste erotische spanningen werden bevredigd en vastgelegd op camera.

De filosoof Ger Groot stelt zichzelf de vraag: "Waarom willen mensen voyeurisme? Omdat het de onverwoestbare zegel van de realiteit bezit. Wat verstolen wordt begluurd, speelt in principe geen toneel maar wordt in zijn achteloosheid betrapt als echt." [9] De privésfeer wordt gezien als een ruimte van onzichtbaarheid, waarin mensen sociale rollen en regels laten varen en werkelijk zichzelf kunnen zijn. Dat maakt voyeurisme zo interessant de realiteit wordt onverbloemd weergegeven en men ziet de mens in zijn onbekommerde echtheid.

We bevinden ons allemaal dagelijks op een sociaal toneel, maar zijn geboeid door wat er zich achter de coulissen afspeelt. Het boeit ons hoe iemand zich echt voelt, achter de façade. Dit is ook wat reality tv interessant maakt. Realiteit en spel zijn met elkaar verworven en waar het kantelpunt zich bevindt tussen deze twee is moeilijk te beslissen. Zo weten de personen heel goed dat ze gefilmd worden en duiken ze niet zoals Rembrandt's Suzanna angstig ineen voor het voyeuristisch publiek.

[9] Ger Groot, 'Susanna en de verstolen blik: voyeurisme en schilderkunst', 2003. Laatste geraadpleegd op 11 november 2013 op http://venus.clubs.nl/nieuws/detail/27414_susanna-en-de-verstolen-blikvoyeurisme-en-schilderkunst

Jan Havicksz. Steen, 'Het toilet', 1655 - 1660

In de 17de eeuw zien we veel schilderijen van grote meesters met intieme huiselijke details, waarin de toeschouwer als een voyeur fungeert. We kijken ongegeneerd binnen bij niets vermoedende personen die in hun privéomgeving zichzelf zijn.

Zoals in het schilderij hierboven een meisje kleedt zich uit voor het slapengaan, een intiem moment. Ze stroopt net haar kous af, waarbij de afdruk van de kousenband nog te zien is, vlak onder de knie. De opgetrokken rok zorgt ervoor dat de blote benen de aandacht krijgen en biedt ons de voyeuristische mogelijkheid om langs haar benen omhoog te kijken.

Dit tafereel was ondanks de populariteit ook taboe, tot honderd jaar terug was er een onderrok over haar dijen geschilderd. De realiteit was simpelweg te groot en opwindend, terwijl dat juist is waar we in de moderne tijd naar hunkeren. "Het nabije en het echte zijn ook de twee ingrediënten die de pornografie opwindend maken en ze komen op een natuurlijke manier bijeen in het voyeurisme, dat schijnbaar in onze cultuur een rage is geworden." [10]

[10] Ger Groot, 'Susanna en de verstolen blik: voyeurisme en schilderkunst', 2003. Laatste geraadpleegd op 11 november 2013 op http://venus.clubs.nl/nieuws/detail/27414_susanna-en-de-verstolen-blikvoyeurisme-en-schilderkunst

Nicolaes Maes, 'De Luistervink', 1657

In het schilderij de 'Luistervink' van Nicolaes Maes vindt er een interessante paradox plaats, de vrouw in het midden kijkt de beschouwer aan en houdt haar vinger voor haar mond om de toeschouwer tot stilte te bewegen. Ze is bezig het jonge paar verderop te bespieden en nodigt ons als het ware uit om mee te doen aan haar voyeuristische activiteiten.

De luistervink lijkt nogal te genieten van het zondige schouwspel, er zijn tal van symbolen in het schilderij die erop wijzen dat dit niet zomaar een gehuwd koppel is, het gaat hier om een geheime liefde. Op de stoel in de gang liggen de jas, hoed en zwaard van de bezoeker, deze heeft hij waarschijnlijk zo neergelegd om zijn maîtresse zo snel mogelijk in de armen te kunnen sluiten. Het lege wijnglas in de hand van de luistervink wijst op de waarschuwing: "Zwijg over liefdesgeheimen, vooral als drank een rol speelt." [11] De zuil waartegen ze leunt bergt een afbeelding van de godin Juno, de godin van het huwelijk. Ook dit is een knipoog naar de vrijerij op de gang, want Juno heeft haar ogen gesloten.

Voyeurisme wordt ook hier wederom gelinkt aan seksualiteit, een uiting van realiteit en het laten vervallen van sociale rollen. Kunst wordt vaak zo levensecht, dat het zijn eigen realiteit krijgt, zoals dit schilderij waarbij je de neiging krijgt om onbeweeglijk en stil te blijven kijken. We worden erop gewezen door de luistervink dat we met een voyeuristische act bezig zijn. Maar deze terechtwijzing is niet van hetzelfde kaliber als bij Sartre, hier schamen we ons niet voor ons gedrag. Het is of de luistervink met haar glunderende ogen en handgebaar wil zeggen "ssst! zwijg en geniet van de show". Voyeurisme als geaccepteerd entertainment, een fenomeen waar we vandaag de dag maar wat bekend mee zijn.

[11] Annemarie Vels Heijn, 'Verborgene Verhalen, 2003: 316-317

We definiëren een voyeuristische act meestal als het onopgemerkt gluren naar een onwetend slachtoffer. In de schilderkunst worden de personages op de schilderijen ook onbeschaamd van top tot teen bekeken, als slachtoffers hebben ze niets om zich te verdedigen tegen de priemende blik van de toeschouwer.

In 'De luistervink' geeft het centrale personage ons haast toestemming om te kijken. Het onwetende vrijende koppel op de achtergrond wordt prooi aan de blik van de toeschouwer.

Toch zijn er werken die de voyeur pakken op zijn meest gevoelige punt, door terug te kijken. Door de voyeur recht in de ogen te kijken, krijgen we het gevoel dat Jean Paul Sartre eerder definieerde in zijn situatie met het sleutelgat. Doordat de voyeur wordt betrappt is hij zijn machtspositie kwijt, hij is niet langer de jager met het prooi in zijn vizier, maar is nu zelf het slachtoffer, die de controle verliest en wordt beoordeeld op zijn gedrag.

Tijdens mijn lessen Modeltekenen staat er een model naakt op een plateau, als een levenloos object dat we vast leggen op papier. Het model wordt geobjectiveerd, behalve als deze je aankijkt! Dan krijg ik opeens een gevoel van schaamte over mij heen, omdat ik deze persoon eerst als niets anders zag dan een bewegingloos object. Doordat je aan wordt gekeken word je bewust van de situatie: er staat iemand voor je in zijn puurste en meest 'weerloze' vorm, hij of zij geeft zich letterlijk bloot. Het object is verdwenen en het is een situatie tussen twee mensen.

Doordat je zelf wordt aangekeken wordt de intimiteit vergroot en betrap ik mezelf er dan ook op dat ik wegkijk wanneer het model mij aankijkt, vaak soms tot blozend toe.

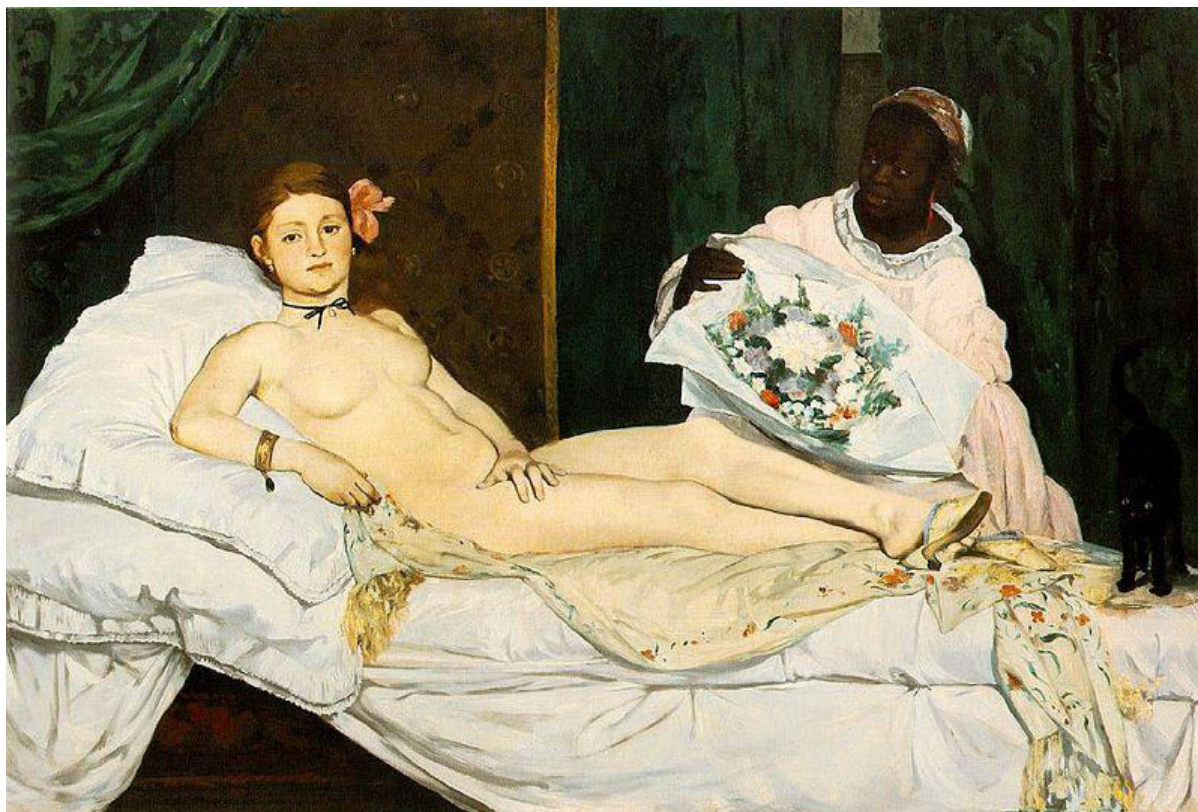
De blik is een zeer effectief machtswapen, het zit is onze oergeest, want in het dierenrijk is diegene die wegkijkt onderdanig aan degene die de blik vasthoudt.

In de schilderkunst wordt constant met dit schaamtegevoel gespeeld. De eerste die contact legde met haar toeschouwers was de Mona Lisa.

Ze wordt jaarlijks miljoenen keren bezocht door toeschouwers van over de hele wereld, mensen voelen zich tot haar aangetrokken. We zullen toch door de sterrenstatus van dit schilderij moeten prikken om de werkelijke kwaliteiten van dit werk te zien. Haar glimlach is vriendelijk, mysterieus, teder en bespottend tegelijkertijd, een van de rijkste menselijke expressies. Ze nodigt ons uit met deze subtiele glimlach en een open geste met de handen, haar ogen volgen ons nauwkeurig door de ruimte. "Het was zeer innovatief om de toeschouwer zo in het schilderij te betrekken." [12]

[12] Andrew Hussey, 'Treasures Of The Louvre', 2013. Laatst geraadpleegd op 25 november 2013 op <http://www.youtube.com/watch?v=o437CjNWgv0>

Dit schilderij werd beschouwd als innovatief en niet zo zeer als aanstootgevend in zijn tijd. Er wordt weliswaar een connectie gecreëerd tussen Mona Lisa en de toeschouwer, deze is wat flirterig, maar niet op een grafische, seksuele manier in tegenstelling tot 'Olympia'.

Édouard Manet, 'Olympia', 1863

Het werk 'Olympia' van Édouard Manet zorgde wel voor de nodige opschudding toen het in 1865 werd tentoongesteld. Het schilderij van Manet was geïnspireerd op 'De Venus van Urbino' van Titaan. Hier ligt een Venus op bed, ze bedekt haar geslachtsdeel en met haar witte gelaatskleur is ze eerder een klassiek Grieks beeld dan een echte vrouw.

Wat Manet's 'Olympia' zo choquerend maakte was niet zo zeer het naakt, maar de manier waarop het geschilderd werd en de suggestieve sfeer die er mee gepaard ging. Maar de religie overwegend over de blik van de vrouw die je recht en provocerend in de ogen aankeek. Ze bedekte haar geslachtsdeel niet, maar drukt haar hand er stevig tegen aan alsof ze haar onafhankelijke en seksuele dominantie tegenover de man wil benadrukken. Manet vervangt het trouwe hondje van Titaan door een zwarte kat, het teken voor prostitutie. De toeschouwer wordt dus als het ware in de rol van een klant getoond.

Ook is de Venus van Manet geen fijn gepolijst marmeren beeld, ze is een echte vrouw van vlees en bloed, geschilderd met een grove penseelstreek.

Bij 'Olympia' komt het 'sleutelgat gevoel' van Sartre al meer tot zijn recht, Je wordt beschamend terecht gewezen door de venus met haar ondeugende blik. En je beseft, net als bij het naaktmodel, dat de intimiteit in dit beeld zo erg wordt versterkt en de situatie wordt haast realistisch. Dit is ook waarom het werk voor een dergelijke rel bij het publiek zorgde. Hoe echt de venus ook leek te zijn, ze bevond zich nog steeds in een klassieke achtergrond, gordijnen omringen haar als een theaterdecor.

Hoezeer de kunst het realisme ook tracht uit te beelden en een echte situatie probeert te creëren ze heeft telkens een *mise-en-scène* nodig die het tot een toneelstuk maakt. Dit is ook zo bij de reality tv shows en zelfs bij voyeuristische porno, waarbij acteurs een in scene gezet spel spelen op een vooraf vastgelegde locatie.

Duchamp speelde hiermee in *Étant Donnés*, de toeschouwer kreeg een letterlijke toneel ervaring. De bezoeker moest namelijk gluren door twee gaten in een houten muur vervolgens zie je een liggende naakte vrouw in een natuurlijke omgeving. Ze ligt met haar benen wijd gespreid en houdt in een hand een gaslamp. De vrouw en het landschap zijn samengesteld uit allerlei materialen zoals glas, takken en bakstenen. Duchamp zorgt er hier niet alleen voor dat de toeschouwer nog nadrukkelijker een voyeuristische rol aanneemt, maar omhelst ook het samen gaan van *mise-en-scène* en kunst, door zelf een decor te creëren.

Maar de realiteit is zeer moeilijk te doorgronden, de grens tussen toneel en realiteit is erg fijn. Ook in het dagelijkse leven is deze grens moeilijk te doorgronden, men beschikt namelijk over meerdere identiteiten. De spiegel die Lacan aanhaalt is dus nooit de complete bevestiging van ons zelfbeeld. Soms voldoen we aan het beeld dat we zien, maar vaak ook niet. Men stelt zich vaak anders op in verschillende relaties of situaties. Zo gedraag je vaak anders in een formele situatie dan in een vertrouwde. We zijn nooit één zelfbeeld.

Maar hoe we voor anderen verschijnen kunnen we zelf niet zien. Wel doen we er zelf graag alles aan om dit in de hand te nemen en het ideale platform hiervoor is het internet. We controleren onze eigen informatie, plaatsen de foto's waarin we ons zelf 'acceptabel' vinden en distribueren 'overdachte' gedachtes in de vorm van een post. "Social netwerk sites vormen een nieuw forum voor een geënceneerd wereldwijd zelfvertoon". [13]

Dit biedt mensen de mogelijkheid om anoniem en ongegeneerd de meest persoonlijke details van mensen te verorberen. Maar ook hier vinden we het kantelpunt tussen realiteit en toneel. Een profiel op een sociale media site kun je wel zelf enceneren, maar door foto's waarin je wordt 'getagd' of opmerkingen van vrienden komt er altijd wat echte informatie vrij van achter de coulissen.

Één zaak wordt duidelijk uit al deze 'hits' en 'kijkcijfers': de mens en voyeurisme zijn onafscheidelijk en maken deel uit van het onderbewustzijn, dat maar deels kan worden getemd door sociale conventies.

Aangezien dit gedrag eigen is aan de aard van de mens. is de voyeuristische drang iets van alle tijden en was er al ver voordat de moderne massacommunicatie enige grip op ons leven had. De kunstgeschiedenis is hier het levende bewijs van.

[13] Kamphof, Iedereen voyeur, kijken en bekeken worden in de 21ste eeuw, 2013:103

De Lens Vergroot

Films en de fotografie zijn het medium bij uitstek waarin decor en verhaal samen komen, hier moet de toeschouwer wel kijken naar alles wat deze krijgt voorgeschoteld, er wordt verwacht dat deze een voyeur is. In de donkere film zaal kan de voyeur die in elk mens schuilt dan ook zijn verlangens bevredigen. En door de distributie mogelijkheden van film kon dit op een globale schaal.

De film 'Psycho' van Alfred Hitchcock speelt hier goed op in. In één van de eerste scènes zoomt de camera van buitenaf in op een raam, de camera glijdt onder het open raam en lamellen. Zo glippen we als een voyeur binnen in het appartement waarin de personages worden voorgesteld. Hitchcock zorgt er dus voor dat de rol van kijker als voyeur wordt beklemtoond.

In een latere scène gebruikt hij voyeurisme om een duidelijke karakterschets te maken. De moteleigenaar Norman Bates heeft eerst een discussie met zijn gast Lila Crane in zijn kantoor. In deze discussie voelt hij zich nogal aangevallen door de opmerkingen van Crane die suggereert dat hij zijn eigen leven moest gaan leiden. Maar zodra Crane de ruimte verlaat naar haar kamer naast het kantoor draaien de rollen om. Bates schuift een schilderij aan de kant om een gaatje in de muur te onthullen, die rechtstreeks uitkijkt in de kamer van Crane. Hij bekijkt haar terwijl ze zich omkleedt, nu is hij niet langer de zielige man zonder leven, maar is hij de machthebber van de situatie.

*Alfred Hitchcock,
'Psycho', 1960*

In veel Hitchcock-films wordt het voyeuristische karakter benadrukt, maar deze pareltjes werden met een flink budget en team geproduceerd. Toen er een goedkopere commerciële video camera werd ontworpen voor de consument kwam er een boom in home-video's. Gewone levens werden op camera vastgelegd en bewaart voor de volgende generaties. Veel performance kunstenaars maakten dan ook dankbaar gebruik van het video fenomeen. Een van deze kunstenaars is Vito Acconci. In zijn performance video 'Undertone' zit hij tegenover de camera alsof het een persoon is aan wie hij zijn fantasie vertelt. We zien alleen Acconci en een tafel die zijn benen verhult. Hij spreekt over de gedachte dat er een meisje onder de tafel zit die over zijn dijen wrijft, terwijl we in de video zien dat hij over zijn eigen benen strijkt. Dit doet hij met gesloten ogen zodat de fantasie zich beter kan verwerkelijken. Dit zeer intieme moment wisselt hij af door opeens te stoppen met wrijven, zijn handen op tafel te leggen en de camera aan te kijken. Hij adresseert de camera, kijker en begint een gesprek om vervolgens weer door te gaan met wrijven en te fantaseren en in zichzelf te praten.

Deze dialoog verschuift steeds van hemzelf naar de toeschouwer die de vorm van de camera aanneemt. Acconci seksualiseert hiermee het contact tussen de performer en de toeschouwer, de kijker wordt een voyeur. De voyeur maakt de performance mogelijk door ernaar te kijken en complementeert het geheel door de fantasie te geloven.

Met de komst van de commerciële videocamera en nog later het internet hebben we alle ingrediënten voor het moderne fenomeen de Youtube-video. Met de slogan 'broadcast yourself' moedigt deze site mensen aan om hun eigen materiaal online te zetten en open te stellen voor het internetpubliek. Met deze filosofie worden er tal van normaal intieme huiselijke omgevingen opengesteld. Zo zitten er mensen tegenover de webcam en spreken met de toeschouwer zoals Acconi ook deed in 1972.

Doordat Youtube een medium ter beschikking stelt dat ervoor zorgt dat mensen zichzelf op hun eigen manier kunnen presenteren ontstaan er tal van 'genres'. Zo zijn er 'how-to-video's', die de toeschouwer tonen hoe ze bepaalde dingen moeten doen, dit is zeer gevarieerd en gaat van simpele taken als hoe doe ik de afwas tot hoe maak ik een taser zwaard.

Maar er zijn ook tal van home video's die worden geupload, intieme familiesituaties die normaal zijn gereserveerd voor naasten of geliefden. Zo zien we interieurs, slaapkamers en badkamers en allemaal zonder dat we door een van Hitchcocks ramen moeten binnenvliegen.

me dancing **Natalie Bookchin _ Mass Ornament**

nunuhola 5 videos

This video has been removed by the user. Views: 1,912 Views: 18,063

*Natalie Bookchin,
'mass ornament',
2009*

Natalie Bookchin maakte een serie met de verschillende thema's die Youtube rijk is. In de compilatie 'Mass Ornament' zien we allerlei dansvideo's, die zijn opgenomen in een huiselijke omgeving. Door middel van splitscreens worden deze ook per thema naast elkaar gezet, zo zien we dansen voor een spiegel, tapdansen, sexy dansen en vormen van hip hop. Door al deze filmpjes naast elkaar te zetten geeft dit een zeer interessante dynamiek en haast satirische kijk op het geheel.

Het lijkt net of de personen in een competitie verwickeld zijn met elkaar en dit gevoel wordt versterkt door onder elk filmpje het aantal views te zetten. Dit aantal views toont hoe vaak een filmpje is bekeken en aangezien sommige filmpjes honderdduizenden keren zijn bekeken toont dit aan dat de kijker niet passief is, maar een grote rol speelt in deze strijd om internetpopulariteit. De virtuele voyeur heeft de macht in handen en bekijkt de 'privé' dansvoorstellingen stuk voor stuk.

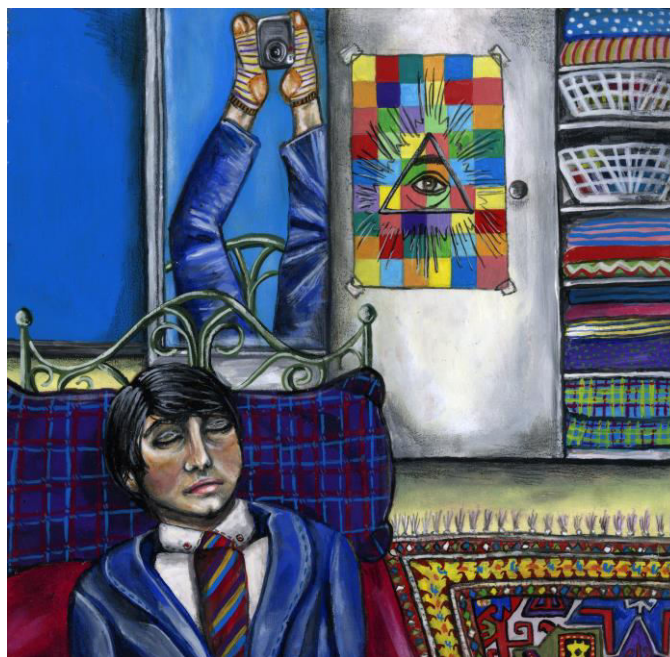
Op sites als Youtube komt zowel exhibitionistisch als voyeuristisch gedrag bij elkaar. Want willen we niet allemaal dat onze filmpjes vaak worden bekeken en reacties losmaken?

De Virtuele jachtvelden

In de virtuele wereld zijn er nu tal van mogelijkheden om jezelf te 'broadcasten', een voorbeeld daarvan zijn de social media websites. Men creëert een online profiel van zichzelf waarin deze in een bepaald schema wordt getoond. In dit schema wordt relevante informatie weergegeven, waaronder leeftijd, contact informatie en natuurlijk niet onbelangrijk voor alle online cupido's: ben je vrijgezel of heb je een relatie? Voor de rest kan de persoon zelf zijn profiel invullen met foto's en natuurlijk statussen. Persoonlijk vind ik dat mensen hier nogal al ver in gaan, elke maaltijd wordt beschreven en elke stomme activiteit! Dadelijk beschrijven mensen nog hun uitwerpselen en posten daar vrolijk een foto bij, misschien met de titel 'Shit happens'. Ook posten mensen maar wat graag zielige statussen zoals 'feeling sad' zodat mensen haast noodgedwongen moeten reageren en zich om die persoon moeten ontfermen. "Het gaat er niet over hoe men over je praat, als ze maar over je praten. Het is een soort exhibitionisme dat voyeurisme in de hand speelt." [14]

Maar ook in het foto departement zien we in social media veranderingen, nu moet je een profiel foto instellen, anders heb je een schema zonder gezicht.. Een nieuw foto fenomeen is dan ook de selfie, selfie's zijn gefotografeerde zelfportretten, deze worden doorgaans gemaakt met een digitale camera, smartphone of webcam. De foto wordt genomen door de geportretteerde persoon zelf. Eén van de typische kenmerken is dan ook dat je vaak ziet dat de persoon zelf maakt doormiddel van een spiegel of door een pose met de armen omhoog, waardoor je vaak een foto in vogelperspectief krijgt.

Soms getuigen selfie's van een seksuele sfeer, bijvoorbeeld een inkijk in een truitje of een foto van een ontbloot boven lichaam. Vaak doen mensen alsof ze geen foto van zichzelf maken, zo zie je vaak een foto vergezeld met de tekst 'mijn vriendin betrapte me toen ik een dutje deed' en vervolgens een slapende foto van de desbetreffende persoon. Vaak is het de onopgemerkte reflectie die deze personen betrapt en laat zien dat het zijn eigen hand is die de foto neemt. Dit is voor mij een zeer groot dieptepunt en bevestigd de eenzaamheid die vaak met het internet gepaard gaat, vandaar deze schaamteloze Selfie.

*Renée Spronken,
'Shameless Selfie', 2013*

[14] Biegstraten, 'Voyeurisme en social media', 2011. Laatste geraadpleegd op 7 december 2013 op <http://www.biegstraaten.nl/?p=58>

De 90-9-1 theorie verklaart dat van de gehele internet community, maar 10% actief deelneemt in het gehele gebeuren en dat 90% van de sites alleen maar gebruikt om mensen te bekijken. Van die 10% creëert maar 1% nieuwe content. [15] Als we zaken zo gaan bekijken wordt het internet een vrij grimmige paradoxale plaats, de vrijheid die jezelf neemt om mensen te bekijken en te beoordelen neemt een ander ook. Wie weet wat voor een vreemde en wraakzuchtige types je profiel dagelijks doorscannen....

Als ik naar mijn eigen internet gebruik kijk ben behoor ik zeker weten tot de 90%. Facebook gebruik ik eigenlijk alleen maar om informatie te vergaren en te gluren. Ik scan door profielen alsof het de pagina's van een goed boek zijn. Mensen worden schematische weergaven van zichzelf, die makkelijk zijn te doorspitten. Zijn er gezamenlijke vrienden? Zijn er gelijkaardige interesses? Heeft diegene een aantal mooie selfie's?

Er is nu zelfs een app die zich precies op die dingen focust: de schematische werking van social media, het voyeuristische aspect van de mens en het beoordelend karakter daarvan. De app 'Tinder' kijkt naar jouw profiel, selecteert mensen met gelijkaardige interesses op facebook en laat deze aan je zien. Bij jongens zijn dat natuurlijk alleen maar meisjes en bij meisjes worden er alleen jongens getoond, tenzij je aangeeft dat je homoseksueel bent. Na deze selectie is het aan de persoon om door de profielen te scannen en te kijken naar de foto's. Bevalt het uiterlijk van die persoon kun je op 'like' drukken, als de persoon die je hebt 'goedgekeurd' ook bij jouw profiel op de like-knop heeft gedrukt kun je samen chatten. Persoonlijk vind ik het een digitale vleeskeuring, meisje voor meisje vliegt voorbij en denk maar niet dat er nog enigszins naar de informatie wordt gekeken. Het een selectie die terug gaat naar de primitieve aard van de mens, ze ziet er goed uit en heeft wat geile selfie's, let's chat! Mensen die minder goed op foto's staan of geen photoshop hebben gebruikt worden klakkeloos overgeslagen. Toch ken ik een aantal vrienden die op deze manier dates hebben verworven, maar zelden met succes....

Internet wordt gezien als een plaats van vrijheid, maar ook paradoxen. Mensen kunnen weliswaar alles uploaden, waar wat gebeurt er met deze informatie? En wie wordt er gedupeerd hierdoor? Voor mij hangt er grote onmacht vast aan het hele internet gebeuren. Vaak word je gefotografeerd zonder dat je hier weet van hebt, google streetview is hier een goed voorbeeld van. Maar ook sites die snapshots posten van nachtclubs waarin niets vermoedende feestgangers vereeuwigd worden op het internet in een genante situatie. Deze sites rouleren momenteel het internet en het is duidelijk dat de 1% die de content levert rekening houdt met de voyeuristische wensen van de internet community.

Maar niet alleen op internet worden wij geregistreerd, ook in het straatbeeld. De camera's zijn door het hele straatbeeld verspreid en in veel steden waar je boodschappen gaat doen registreren je hele reis, van huis tot winkel. De mens geeft zijn eigen interpretatie aan realiteit, we observeren onze leefomgeving, maar zien hierbij altijd zaken over het hoofd. Een beveiligingscamera of webcam knippert niet. Hij heeft geen menselijke gewoontes en tekortkomingen en registreert alles secuur en feitelijk.

[15] Charles Arthur, 'What is the 1% rule?', 2006. Laatst geraadpleegd op 7 december 2013 op <http://www.theguardian.com/technology/2006/jul/20/guardianweeklytechnologysection2>

We voelen ons om een of andere reden veilig als we bekeken worden op straat, de beveiligingscamera's houden mensen eenmaal op het rechte pad.

De wortels voor dit gemeenschappelijke gevoel liggen gegrond in de 18de en 19de eeuw. Sinds die tijd zijn we een democratie, niet langer was er alleen een monarchie. Niet maar één persoon regeerde nog over een samenleving, de bevolking regeerde elkaar. In deze nieuwe politieke structuur moest iedereen elkaar kunnen zien om te kunnen oordelen of beoordeeld te worden. "Onze cultuur hecht zich aan zichtbaarheid", merkt filosoof Michel Foucault op. [16] Een goed voorbeeld van deze filosofie zien we in Parijs, tijdens de heerschappij van Napoleon III. Het stadsplan van de Franse metropool werd grondig verbouwd. Er kwamen open straten en boulevards door de stad, niet langer waren er kleine straten waar revolutionairen zouden kunnen samenzweren. Alles moest zichtbaar zijn.

Tegenwoordig voorzien ook tv, internet en de fameuze camera deze alziende blik. Maar vaak genoeg voldoen deze beelden ook aan de menselijke tekortkoming, zo zijn 'misdadigers' vaak niet te herkennen op camerabeelden of staan personen niet geheel in het blikveld van de lens.

De beveiligingscamera registreert onze buitenkant, maar niet onze intenties, gevoelens en binnenwereld. "Ooit zag het oog van god ons, overal en altijd. Maar het oog van god is geen machine." [17]

Dit is ook wat snapshot fotografie zo interessant maakt, het toont een puurheid en iets dat niet gestaged is. De ware aard van de mens komt naar boven, men steekt even het hoofd vanachter de coulissen vandaan.

De inspiratie voor mijn eigen werk haal ik dan ook van veel snapshot sites, waarin mensen vaak tegen hun wil op de foto worden gezet en later worden vereeuwigd op deze site. De voyeur met de smartphone heeft in dit geval de macht. Interessant is ook dat deze beelden vaak niet zijn gestaged zoals de schilderijen waarbij de compositie compleet is doordacht, de schoonheid van het toeval speelt hier een rol.

Maar ook het formaat speelt mee, deze miniaturen nodigen je uit om dichterbij te komen en er haast met je neus op te staan. Dit onderstreept het voyeuristisch aspect, daar de situaties vaak erg intiem zijn. Ook doen miniaturen vaak denken aan de werken van monniken uit de middeleeuwen, waar uren werd gesloofd aan een afbeelding die een verklarende functie had voor de bevolking. Dit vormt ook een paradox, want een snapshot is in één seconde genomen en compositorisch vaak niet overdacht.

[16] Kamphof, Iedereen voyeur, kijken en bekeken worden in de 21ste eeuw, 2013:132

[17] Kamphof, Iedereen voyeur, kijken en bekeken worden in de 21ste eeuw, 2013:142

Renée Spronken, 'The Smart Toilet', 2013

Dit werkje hierboven is geïnspireerd op een snapshot: een vriend stelletje op de wc wordt zonder genade vastgelegd op het internet. Over het toilethokje wordt snel een foto gemaakt, de vrouw reageert gechoqueerd terwijl de man het nog niet eens door heeft. De paradox van de massacommunicatie: is het vrije communicatie of wordt je juist stap voor stap voor gecontroleerd en wat voor een gedrag veroorzaken deze in de handpalm passende postduiven? Want wat is het meest opvallend aan deze afbeelding: het feit dat ze seks hebben op een openbaar toilet, dat iemand ze ongevraagd fotografeert of dat ze terwijl ze vrijen beiden op hun smartphone kijken....

Als we terug kijken op het schilderij 'het toilet' van Jan Havicksz Steen ziet dat er nogal sereen en preuts uit. Diep in gedachten trekt het meisje haar rode kous uit in de privésfeer van haar slaapvertrek. Ja we kunnen een glimp van haar dijnen opvangen, maar vergeet niet dat deze pas honderd jaar zichtbaar zijn en voorheen waren verborgen door een onderrok. Het zijn de symbolen die ook deels de seksualiteit weergeven, de rode kleur van de sok die al eeuwen lang wordt geassocieerd met de prostitutie en het hondje, de trouwe waker over de menselijke zeden, slaapt en ligt verstopt in de hoek van het bed.

De snapshot variant van 'het toilet' heeft geen slapend hondje nodig om de seksuele context van het tafereel te verraden, ook gaat het rode kant van het slipje geen alarmbellen doen rinkelen. Deze dijnen zijn helemaal niet bedekt en glanzen haast trots in het licht en zijn zeker niet van plan om snel bedekt te gaan worden. Toch maak ik ook graag van symboliek gebruik om te tonen dat het niet puur opvallende beelden zijn, maar werkjes met een achterliggende gedachte. Waar gaat onze wereld naartoe? Wat wordt de volgende stap in deze massacommunicatie, de 1984 poster aan de toilet muur biedt een perspectief.

Steen zorgde in zijn tijd voor de nodige oproer met zijn, voor ons ogende liefelijke schilderij. In zijn tijd kwam de burgerij op en werden er niet slechts naar religieuze voorstellingen verlangd, maar naar herkenbare situaties die de burgerij rijk was. Dat is typerend voor die tijd, een kijkje binnen het dagelijkse leven van deze mensen. Wat is typerend voor onze tijd, als ik hierop zou moeten antwoorden schiet mij direct het woord 'communicatie' te binnen. Nog nooit heeft de mens op zo'n grote schaal en snelheid kunnen communiceren. De smsjes, whatsappjes, e-mails en facebook berichten stromen binnen. Iemand aan de andere kant van de wereld is zo bereikt met skype en aangezien we onze telefoons en computers haast altijd bij de hand hebben zijn we 24/7 bereikbaar.

Deze lasten had het meisje met de rode kousen nog niet te voorduren, misschien kreeg ze om de zoveel tijd een brief en haar dij was genoeg om mannen het schaamrood op de kaken te bezorgen. Nu met porno overal om ons heen, gevraagd of ongevraagd, is er veel nodig om ons nog te choqueren. Het internet heeft ons weliswaar meer open-minded gemaakt wat seks betreft, maar misschien juist dommer wat betreft echte communicatie. Ik bel haast niemand, het is veel makkelijker om even een berichtje te sturen op facebook en je te verschuilen achter getypte letters. We maken het ons zelf graag gemakkelijk, we gluren binnen in levens en het kost ons geen enkele moeite.

De mens is een complex wezen en niet zomaar met een lensopslag te verklaren. Kijk alleen al naar het menselijk gezicht, deze 'buitenschil' is zeer moeilijk te doorgronden. We kunnen lezen wat iemand voelt, zegt psycholoog Paul Ekman, maar niet waarom, daar is een grotere context voor nodig.

Het gezicht probeert vaak te liegen, toch verraden kleine trekjes dit vaak. Een gezicht van een ander oordeelt en ogen proberen je te doorgronden, dit zorgt voor een realistische sociale intimiteit.

Hoeveel studenten zie ik bijvoorbeeld niet die in het echte leven geen woord durven uit te brengen en op internet de sociale persoon uithangen. Is het de directe doorgrondende blik van een ander die mist, die dit alles zo vergemakkelijkt? Ik geloof van wel. Het internet alter ego viert hoogtijdagen achter de virtuele façade van de communicatieve media.

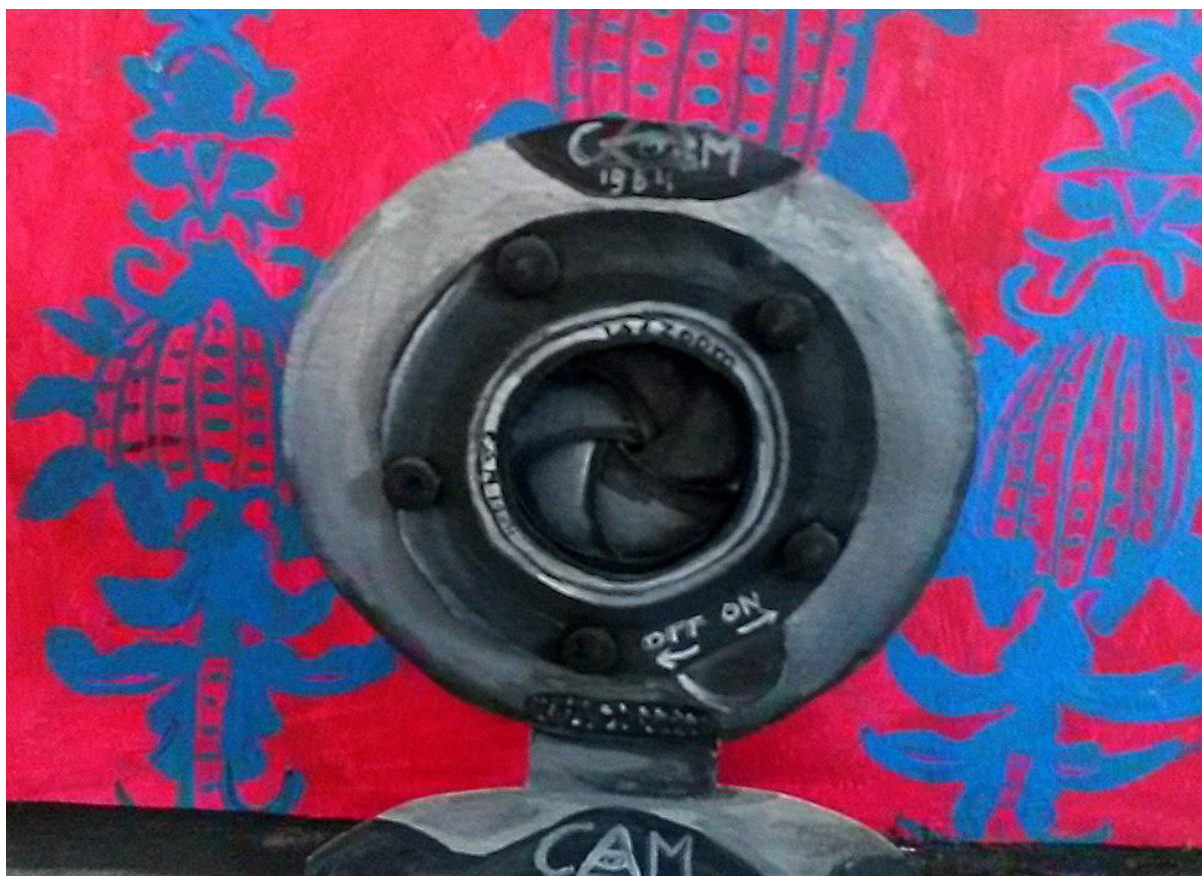
De trenchcoat en verrekijker zijn verleden tijd, een paar klikken met de muis zijn voldoende.

Wellicht zou de terechtwijzende blik van Manet's Olympia geen overbodigheid zijn op het internet. Het zou ons er aan herinneren dat we te maken hebben met weerloze mensen zonder priemende ogen. Een makkelijke prooi in de virtuele jachtvelden net als een personage op een schilderij dat wordt onderworpen aan de meedogenloze blik van de toeschouwer. Maar ook als de terechtwijzende blik van Olympia mij kruist zou ik mijn menselijke aard niet kunnen bedwingen en toch even gluren door het sleutelgat.

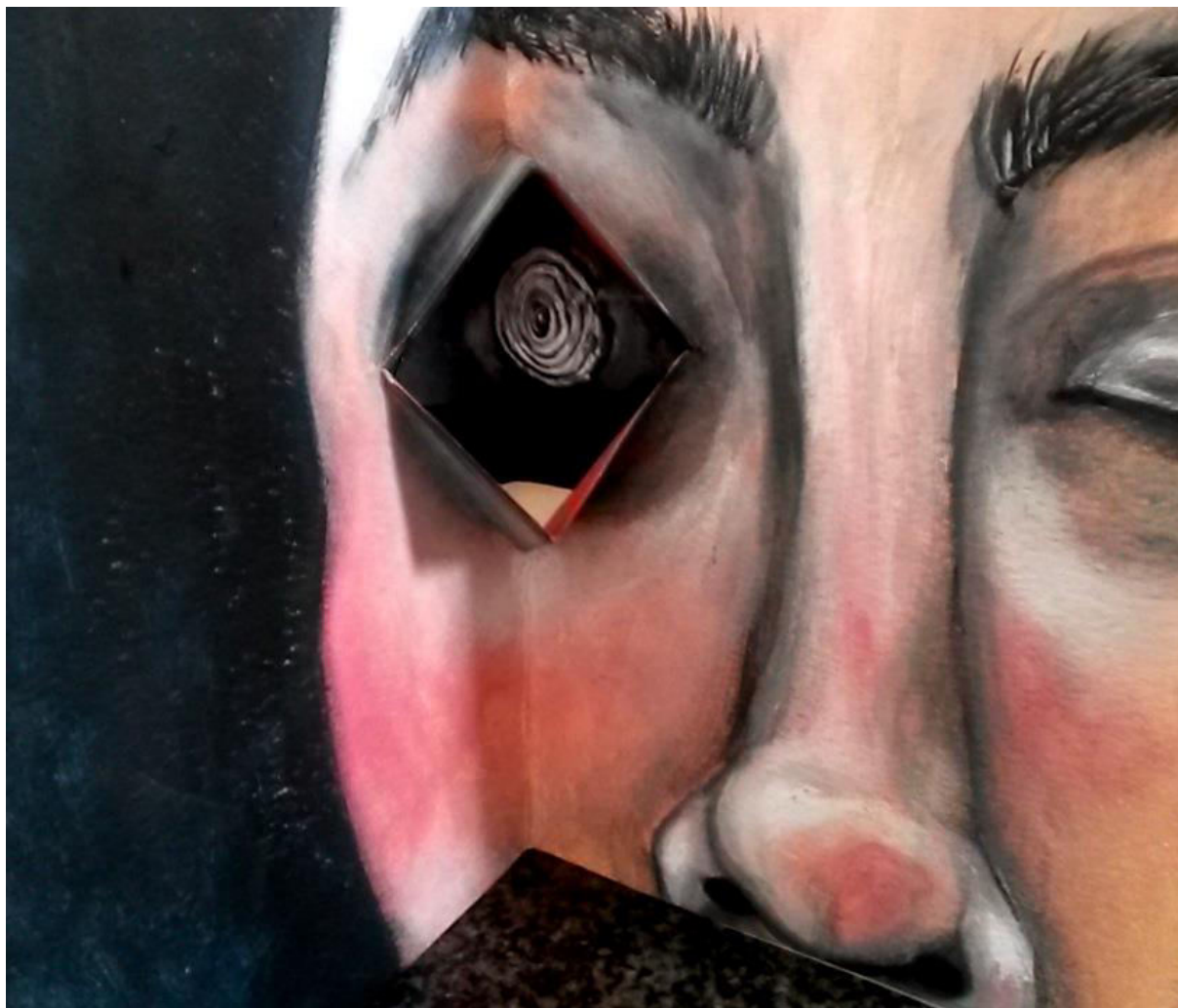
In de geprinte versie kan de lezer de ogen van Olympia aan de kant schuiven om vervolgens een sleutel te ontdekken. Deze sleutel geeft toegang tot het bijgeleverde kistje. In dit kistje zitten pop-up afbeeldingen die ik tijdens het schrijven van deze scriptie heb gemaakt. Het mooie aan pop-up boeken vind ik dat ze over een erg naïef karakter beschikken. Vaak wordt er een leerzaam of liefvallig verhaal verteld waarin de lezer doormiddel van 3d papierconstructies wordt betrokken. Mijn pop-ups zijn net iets anders, ze zijn een manier om mijn scriptie te illustreren en de toeschouwer te laten participeren in het verhaal. De afbeeldingen maken de lezer duidelijk dat hij de voyeur is.

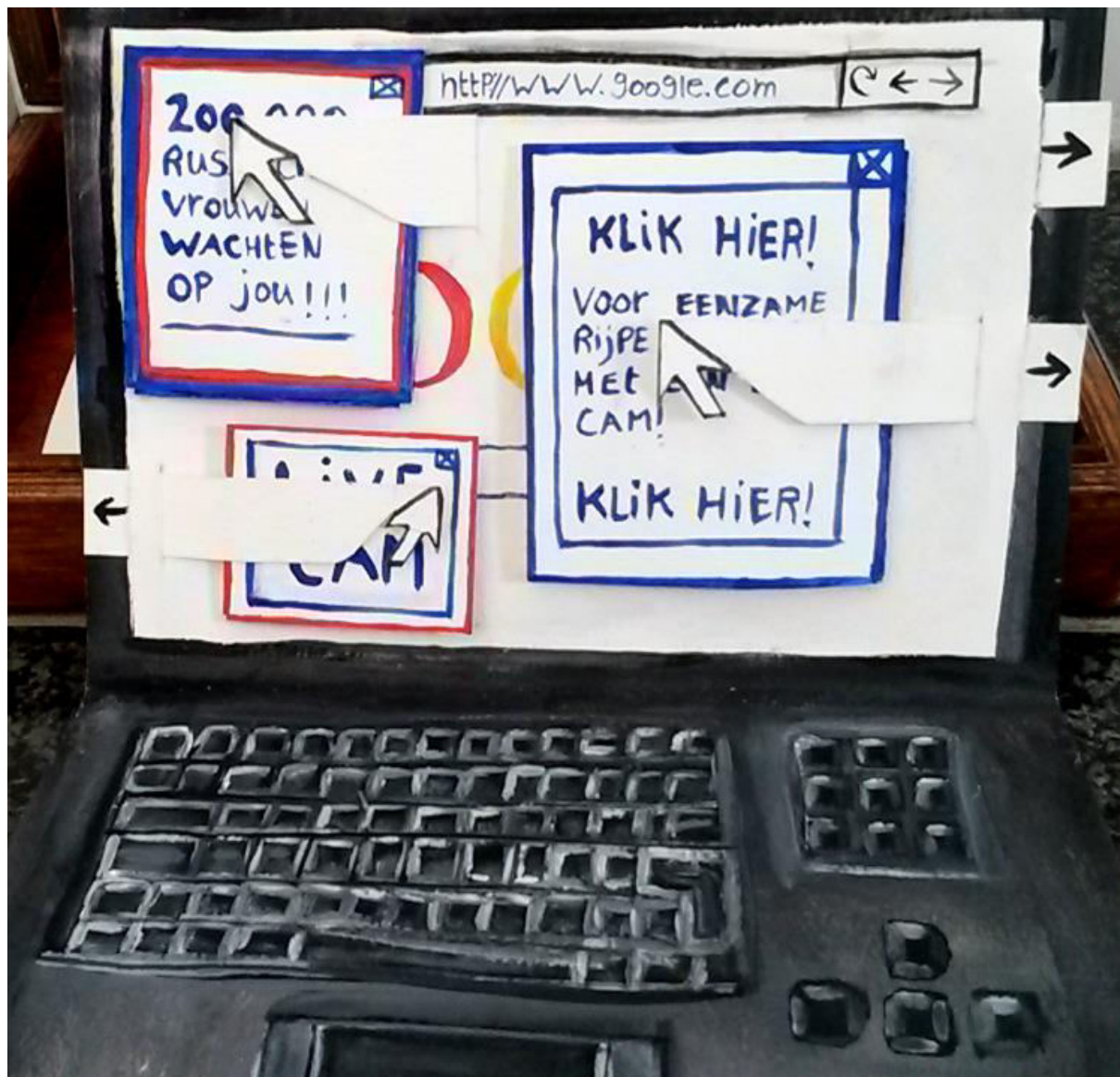

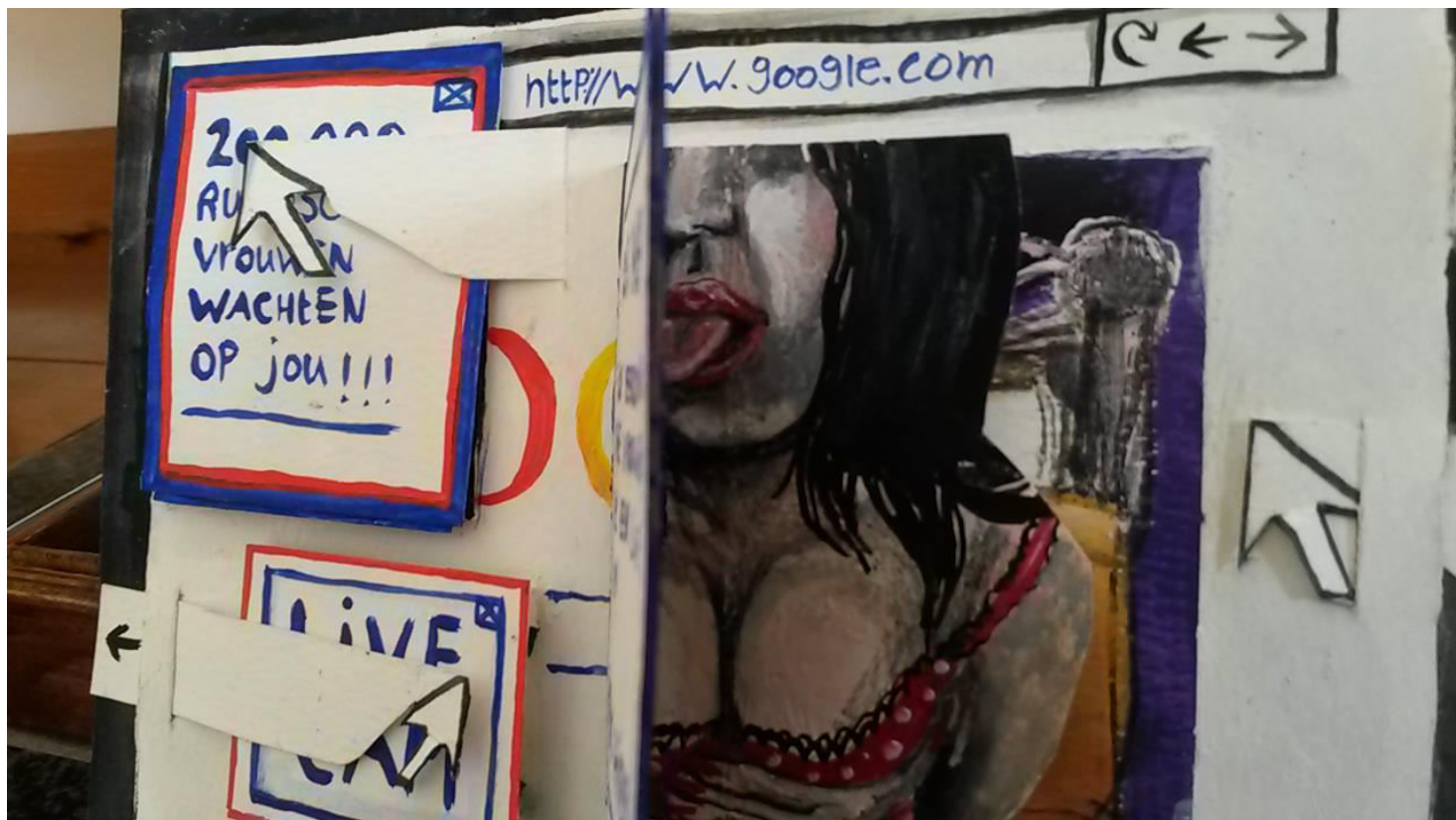

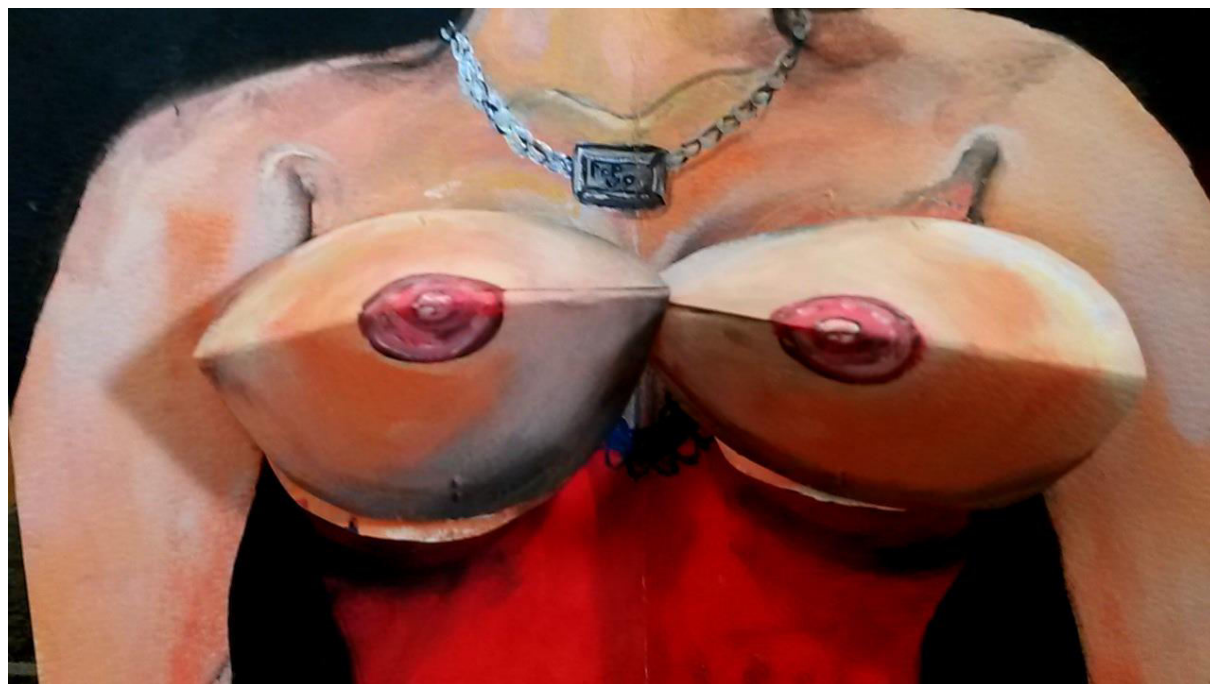

Bronnen

Bibliografie

- Calvert, Clay, *Voyeur Nation: Media, Privacy, and Peering in Modern Culture*, New York: Basic books, 2000: 2-18
- Honour, Hugh & John Flemming, *Algemene Kunstgeschiedenis*, Amsterdam: Meulenhof Amsterdam, 2009: 588-603, 705-715
- Kamphoff, Ike, *Iedereen voyeur, kijken en bekeken worden in de 21ste eeuw*, Zoetermeer: Klement, 2013: 9- 163
- Metzl, Jonathan, *Voyeur Nation? Changing definitions of voyeurism, 1950-2004*, Cambridge: Harvard college, 2004: 127-131
- Vels Heijn, Annemarie ea., *Verborgene verhalen: betekenissen van Vlaamse & Nederlandse schilderijen 15e-18e eeuw*, Amsterdam: Ludion, 2003: 316-317

Referentie Afbeeldingen:

Afbeelding 1: *Ambrosius Benson, 'Dood van Lucretia'*

<https://www.pinterest.com/pin/442408363366460308/> (12 oktober 2013)

Afbeelding 2: *Rembrandt van Rijn, 'Suzanna en de ouderlingen'*

<http://rembrandtpaintings.blogspot.nl/2011/10/rembrandt-van-rijn-selected-works-1636.html> (12 oktober 2013)

Afbeelding 3: *Eugène Delacroix, 'Vrijheid leidt het volk'*

<http://reinswart.blogspot.nl/2013/08/de-vrijheid-leidt-het-volk-van-eugene.html> (29 oktober 2013)

Afbeelding 4: *Rembrandt van Rijn, 'Bathsheba met de brief van koning David'*

<http://www.artinthepicture.com/paintings/Rembrandt/Bathsheba-Bathing/> (29 oktober 2013)

Afbeelding 5: *Jan Havicksz. Steen, 'Het toilet'*

<http://sealmaiden.tumblr.com/post/476302711/jan-havicksz-steen-woman-at-her-toilet-c> (29 oktober 2013)

Afbeelding 6: *Nicolaes Maes, 'De Luistervink'*

<http://www.dordrechtmuseum.nl/ontdek/maes-nicolaes/de-luistervink> (21 november 2013)

Afbeelding 7: *Édouard Manet, 'Olympia'*

<http://gallerymcaughton.wordpress.com/manet/> (6 december 2013)

Afbeelding 8: *Alfred Hitchcock, 'Psycho'*

<http://www.alfred-hitchcock-films.net/Waltzes-from-Vienna-1933.htm> (18 januari 2014)

Afbeelding 9: *Natalie Bookchin, 'mass ornament'*

http://jeremy-blank.blogspot.nl/2013/02/contact_15.html (18 januari 2014)

Afbeelding 10: *Renée Spronken, 'Shameless Selfie'*

Foto uit eigen archief

Afbeelding 11: *Renée Spronken, 'The Smart Toilet'*

Foto uit eigen archief

Internetbronnen:

- **Bumgarner, "You have been poked: exploring the uses and gratifications of Facebook among emerging adults, geraadpleegd op 2 november 2013**

<http://journals.uic.edu/ojs/index.php/fm/article/view/2026/1897#1a>

- **"Contact; Voyeurism within Contemporary Art, geraadpleegd op 7 november 2013**

http://jeremy-blank.blogspot.nl/2013/02/contact_15.html

- **Ger Groot, "Susanna en de verstolen blik: voyeurisme en schilderkunst", geraadpleegd op 11 november 2013**

http://venus.clubs.nl/nieuws/detail/27414_susanna-en-de-verstolen-blikvoyeurisme-en-schilderkunst

- **Andrew Hussey, "'Treasures Of The Louvre", geraadpleegd op 25 november 2013**

<http://www.youtube.com/watch?v=o437CjNWgv0>

- **Biegstraten, "Voyeurisme en social media", geraadpleegd op 7 december 2013**

<http://www.biegstraaten.nl/?p=58>

- **Charles Arthur, "What is the 1% rule?", geraadpleegd op 7 december 2013**

<http://www.theguardian.com/technology/2006/jul/20/guardianweeklytechnologysection2>

- **Ruud Hawinkel "De slasherfilm onder het mes", geraadpleegd op 18 januari 2014**

<http://www.ethesis.net/slasherfilm/slasherfilm.htm>

- **"Art, design and digital voyeurism", geraadpleegd op 20 december 2014**

<http://www.designformankind.com/2013/01/art-design-and-digital-voyeurism/>